

O MEDIJIMA U KONTEKSTU KOMPETITIVNOG AUTORITARIZMA

**Dr Irina Milutinović, *HIBRIDNI MEDIJI I HIBRIDNI
REŽIMI*, Beograd, Arhipelag, 2023, str. 398.**

Monografija dr Irine Milutinović „Hibridni mediji i hibridni režimi: medijski pluralizam i uspon kompetitivnog autoritarizma u savremenoj Evropi“ na jedan sveobuhvatan i inovativan način izučava probleme sa kojima se vrednosti vezane za slobodu medija suočavaju usled opadanja nivoa demokratije i rastućeg kompetitivnog autoritarizma u savremenoj Evropi, sa posebnim osvrtom na dinamiku urušavanja medijskog pluralizma u državama sa komunističkom prošlošću (Mađarska, Srbija, Crna Gora, Severna Makedonija, Albanija), ali i u Turskoj. Pored odlično uklopljenog narativnog stila pisanja koji knjigu čini zanimljivim i čitljivim štivom (pristupačnim ne samo akademskom, već i širem auditorijumu), najnoviji rad dr Irine Milutinović takođe odlikuje i duboka ukorenjenost u akademskoj literaturi posvećenoj izučavanju demokratije, društvenopolitičkih procesa u Evropi, kao i medijskog miljea u pomenutim zemljama, dok u empirijskom smislu studija predstavlja plod višegodišnjeg multidisciplinarnog istraživačkog poduhvata čiji su rezultati vešto integrisani, pažljivo predstavljani i temeljno obrađeni. Kao takvo, delo se može smatrati srazmernim spojem teorijskog, empirijskog i analitičkog pristupa koji nudi pažnje vredno tumačenje i razumevanje načina na koji mediji funkcionišu u državama u kojima je

prisutan poseban tip hibridnog režima, koji autorka naziva kompetitivnim autoritarizmom, pozivajući se na relevantnu savremenu politikološku literaturu.

Monografija je po svojoj prirodi raznolika i u metodološkom smislu, pa se oslanjanjem na deskriptivne komparativne metode i komparativnu analizu najbližnjih sistema unutar šest kompaktnih poglavlja pruža slojevita provera hipoteza o izučavanim fenomenima i njihovim međusobnim odnosima, što je jedan od važnijih atributa studije. Glavna i osnovna hipoteza koja se iznosi u prvom poglavlju – a koju rezultati istraživanja kasnije potvrđuju – jeste da pad medijskog pluralizma u gorepomenutim državama nije posledica izolovanih unutrašnjih fenomena i relacija svojstvenih medijskom polju, već je direktno determinisan političkom i institucionalnom logikom izučavanih režima. Drugim rečima, do politizacije medija – na način koji vidno urušava medijske slobode i pluralizam medija – nije došlo usled slučajnih i nezavisnih pojava, već se mogu identifikovati zajednički šabloni i činioци koji su u politički relativno sličnim hibridnim režimima proizveli isto tako srodne negativne ishode na polju medijske scene, tvrdi dr Irina Milutinović.

Kako bi navedenu pretpostavku ispitala i odbranila, autorka drugo i treće poglavlje posvećuje teorijskim pristupima važnim za razumevanje medijskih tranzicija, a potom i kompetitivnog autoritarizma, fenomena koji definiše kao „...mekši oblik izbornog autoritarnog režima, koji dopušta političku konkurenciju, ali, čvršto kontrolišući poluge vlasti, ostavlja suviše mali prostor za delovanje opozicije i za regularno političko nadmetanje.“ Istovremeno, pod pojmom medijskog pluralizma – koji je ugrožen ovakvim tipom vladavine – podrazumeva „...institucionalnu i programsku otvorenost masovnih medija za širok raspon raznolikih, konkurentnih i suprotstavljenih, društvenih vrednosti, ideja i stavova.“ Nakon definisanja osnovnih pojmova, dr Milutinović pruža vrlo koristan pregled teorija koje se bave odnosom društva i medija, da bi potom izložila model odnosa politike i medija u idealtipskoj liberalnoj demokratiji, kao i koncept medijskog pluralizma na način na koji je on regulisan u evropskoj medijskoj politici, model i koncept na osnovu kojih kasnije vrednuje odnos politike i medija u režimima koje odlikuju karakteristike kompetitivnog autoritarizma.

Nakon uspostavljanja polaznih pretpostavki i pružanja teorijskog i metodološkog okvira studije u prvom, drugom i trećem odeljku knjige, autorka ostala poglavlja posvećuje uporednoj studiji medijske sfere u državama savremene Evrope, u kontekstu uspona kompetitivnog autoritarizma i simultanog pada slobode medija. U četvrtom poglavlju argumentuje da krizu demokratije u državama u procesu tranzicije nije moguće sagledati izolovano od globalnog pada demo-

kratije i slobode koji traje već duže vreme. Međutim, dok su čvrste institucije i razvijena politička kultura uspele da ublaže taj pad u konsolidovanim demokratskim društvima, nedostatak istih doveo je do toga da se mnoge tranzicione zemlje vrate autoritarnijim oblicima vladavine, koji se formalno oslanjaju na demokratske institucije (poput redovnih izbora), ali suštinski rade na podrivanju opozicionog delovanja i javnog diskursa koji bi mogao naškoditi vladajućim elitama. Ovo je vidljivo u svim studijama slučaja koje su obuhvaćene ovom monografijom, u većoj ili manjoj meri, sa oscilacijama u jačini izučavanih hibridnih režima u odnosu na različite periode/epohe njihovog delovanja.

Dok četvrto poglavlje načinje uporednu analizu studija slučaja Mađarske, Srbije, Crne Gore, Severne Makedonije, Albanije i Turske, peto poglavlje im je u potpunosti posvećeno. Imenovane države se prvo porede u odnosu na normativni/pravni okvir i legislativu kojom regulišu medije i medijske slobode, da bi potom bila pružena ocena objektivne političke nezavisnosti tamošnjih medija. Ispnom analizom, dolazi se do sveobuhvatnog zaključka da glavne pretnje po medijski pluralizam u ovim zemljama predstavljaju nedostatak transparentnosti na medijskom tržištu, visoke koncentracije medijskog vlasništva, kao i pritisak političkih i komercijalnih interesa na novinarsku delatnost. Konkretno, u Republici Mađarskoj medijski pluralizam je konsekvntno degradiran od 2010. godine, nakon usvajanja Zakona o medijima koji je onemogućio neophodne promene u ovom sektoru. U Republici Srbiji zakoni o medijima sâmi po sebi nisu

nedemokratskog karaktera, ali njihovo opstruisanje, neprimenjivanje ili jednostavno ignorisanje stvara atmosferu u kojoj je normalno funkcionisanje medija postalo gotovo nemoguće. U Crnoj Gori problemi za medijski pluralizam proizilaze podjednako kako iz manjkavih zakonskih okvira, tako i iz neefikasne implementacije postojeće pravne regulative vezane za medije, dok je u Severnoj Makedoniji medijska sfera preplavljena dezinformacijama, što se – međutim – može tvrditi i za ostale izučavane države. U Republici Albaniji su zakonske garancije za zaštitu slobode i pluralizma medija u praksi osujećene političkim i ekonomskim interesima medijskih vlasnika, dok je u Turskoj vlada iskoristila vanredno stanje uvedeno nakon pokušaja državnog udara 2016. godine da se

otvoreno obračuna sa novinarima koje je identifikovala kao pretnju po režim.

Naposletku, šesto poglavlje nudi sistematičan pregled ključnih argumenata monografije, a sâm kraj knjige navodi spisak korišćene i citirane literature koji je sâm po sebi od velikog značaja za svakog ko bi želeo da dodatno prouči obrađenu temu. Može se, dakle, konstatovati da sistematična analiza procesa urušavanja medijskog pluralizma u državama savremene Evrope nudi niz inovativnih političkih i komunikoloških uvida, koje autorka pažljivo ilustruje oslanjanjem na ilustrativne studije slučaja, što pruža poseban vid težine i autentičnosti argumentaciji iznetoj u okviru studije.

Jovica Pavlović